

УДК 373.57. 048 (042.3)

DOI: 10.15587/2519-4984.2017.113469

АНАЛІЗ МУЛЬТИКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ ВЧИТЕЛІВ У ФРАНЦІЇ

© І. В. Ковалинська

Стаття присвячена розгляду системи мультикультурної освіти у Франції. Автор описує основні шляхи формування особистості мультикультурного педагога, а саме програми навчальних закладів різного типу, що сприяють навчанню майбутніх фахівців педагогічної галузі для роботи у мультикультурному навчальному середовищі, зокрема університетських інститутів підготовки вчителів. У статті проаналізовано навчальні курси із дисциплін, що викладаються в інститутах і на відповідних факультетах університетів Франції

Ключові слова: мультикультурне середовище, мультикультурна освіта, міжкультурне спілкування, університетський інститут підготовки вчителів

1. Вступ

Глобалізація та створення багатоетнічного суспільства призводить до глибоких змін у структурі й змісті усіх суспільних інституцій Європи, які впливають на питання культури, філософії, освіти [1]. Освіта і професійна підготовка кадрів зазнають значних негативних впливів через непідготовленість усієї системи до геополітичних і культурно-соціальних змін. Культурна криза, яка виникла внаслідок зміщення різноманітних культур і етносів, виявила неготовність педагогів до викликів мультикультурного суспільства. Вона приводить до неможливості самоідентифікації особистості, негативних академічних результатів представників культурних та етнічних меншин, сегрегації та конфронтації у суспільстві й спричиняє глибоку освітню кризу. Освітній процес сьогодні неможливий без урахування нової соціокультурної реальності, глобалізаційних процесів та нових технологій комунікації [2–4]. Серед європейських країн, що мають відповідати на виклики мультикультурного суспільства, знаходиться і Французька Республіка.

2. Літературний огляд

На сьогодні в українському науковому дискусії питання професійної підготовки вчителів у Французькій Республіці досить широко вивчається, зокрема, можна звернутися до праць українських учених, які визнали предметом свого вивчення загальні філософські підґрунтя системи освіти Франції [5]; ознайомлюють із основами організації вищої професійної освіти в країні [6]; стосуються інтеграції освітньої системи України в європейський простір [7]; що вивчають ресурсне забезпечення інформацією педагогічних кадрів у Франції [8]; що цікавляться естетичним вихованням учнів у системі шкільної освіти Франції [9]; що зосередилися на вивченні професійної підготовки вчителів початкової та середньої школи у Франції [10]; які вивчають підготовку майбутніх вчителів іноземних мов в системі педагогічної освіти Франції [11]; що розглядають педагогічні дослідження у системі професійної підготовки вчителів у Франції [12]; які займаються вивченням змісту навчальних програм для сучасних французьких колежів [13], що цікавляться формуванням готовності до науково-дослідницької діяльності в майбутніх учителів

Франції [14]; які у своїх працях порівнюють системи професійної підготовки вчителів у США, Канаді, Франції тощо [15].

Сучасні французькі дослідники наголошують на важливості та необхідності підготовки вчителя-рефлексивного практика, тобто вчителя, який би володів новим стилем педагогічного мислення, розвиненою здатністю постійно обмірковувати свої дії, образ, поведінку, стан; вмінням автономно ухвалювати професійні рішення й діяти, нести відповідальність за свої рішення й дії [16].

Однак, у сучасній педагогічній теорії України бракує праць, які б розглядали процес мультикультурної підготовки майбутніх вчителів у системі педагогічної освіти Франції.

Тому предметом дослідження є система мультикультурної підготовки у навчальних закладах педагогічної освіти західноєвропейських країн, зокрема у Франції.

3. Мета та задачі дослідження

Мета дослідження – вивчити систему мультикультурної освіти західноєвропейських країн, зокрема Франції.

Для досягнення мети були поставлені наступні задачі:

1. Дослідити систему педагогічної освіти Французької Республіки;
2. Виявити елементи мультикультурної освіти Франції, описати та проаналізувати їх;
3. Аргументувати можливість використання елементів мультикультурної освіти Франції у формуванні системи мультикультурної освіти вчителів України.

4. Аналіз програм мультикультурної підготовки вчителів у навчальних закладах Франції

10 липня 1989 року Національна Асамблея французького парламенту прийняла Програмний Закон про загальні принципи організації системи освіти (фр. Loi d'orientation du 10.07.1989). Закон визначив основні національні пріоритети в галузі освіти на найближчі десятиліття. Важливим пунктом цього закону вважається заснування вищого навчального закладу з професійної підготовки педагогічних кадрів. Стаття 17 Закону передбачає створення "при ко-

жній академії, починаючи з 1 вересня 1990 року, університетського інституту з професійної підготовки вчителів". Сьогодні у Франції існує 28 академії та 31 УППВ (університетських інститутів підготовки вчителів) [17].

Особливістю професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів у Франції є її здійснення на базі трирічної освіти в одному з університетів, де студенти отримують спеціально-наукову підготовку й диплом ліценціата (укр. – бакалавр / фр. – *licence*). Цей диплом свідчить про завершення першого року другого циклу навчання в університеті, тобто студенти отримують його після трьох років навчання в університеті ("бакалавр + 3 роки навчання") (*bac + 3*). Згідно з Законом від 1989 року навчання в УППВ розраховано на два роки та передбачає поглиблення спеціально-наукової підготовки протягом першого року, психолого-педагогічну й загальноосвітню підготовку, а також педагогічну практику протягом усього періоду навчання в УППВ. Отже, термін навчання для майбутніх учителів становить п'ять років [18].

Щодо мультикультурної освіти вчителів, необхідно зауважити, що у процесі аналізу програм підготовки вчителів нами не виявлено спеціалізованих курсів чи організацій, які б проводили навчання учителів з урахуванням потреб мультикультурного начального середовища сьогодні, однак, у Франції протягом 1975–1984 рр. було створено 20 професійно-інформаційних центрів підготовки викладачів французької мови для навчання дітей мігрантів (*Centres de formation et d'information pour la scolarisation des enfants migrants – CEFISEM*). У цих центрах вчителів долучали до міжкультурного підходу в освіті. У 1986 р. Центри були закриті [19].

В університетських інститутах підготовки викладачів при навчальних округах і в «Місіях підготовки персоналу національної освіти» в 1980-1990-х рр. організовувалися навчальні курси, робочі групи з питань культури іммігрантів і взаємодії вчителів і батьків школярів даної категорії дітей. Мета такої діяльності полягала в тому, щоб підвищити ефективність освіти, організовуючи ознайомлення викладачів з культурою іммігрантських громад.

Сьогодні програма університетських інститутів підготовки вчителів включає в себе окремі модулі, що забезпечують мультикультурну освіту. Навчальна програма складається із обов'язкових модулів (120 годин) і модулів за вибором (12–18 годин кожен). Так, серед тем, які вивчаються у межах обов'язкового модуля, що включає лекції і семінари, такі теми мають безпосередній зв'язок із нашим дослідженням: учитель в класі (6 годин), що пропонує майбутньому педагогу визначити роль учителя в класному колективі як організатора, фасилітатора, помічника і консультанта; учитель і його учні (6 годин), що надає майбутньому педагогу можливість усвідомити культурне, етнічне, релігійне різноманіття класного колективу і визначити своє відношення до цих відмінностей, сформувати в себе якості, необхідні педагогу для роботи у мультикультурному навчальному середовищі: емпатію, повагу, вміння розглядати культурні відмінності як перевагу; школа в економічному житті регіону (6 годин), що формує у майбу-

тнього педагога усвідомлення необхідності зв'язку педагогічної діяльності із потребами місцевої мультикультурної громади; порівняння у межах європейської системи освіти (6 годин), що забезпечує теоретичну підготовку і озброює майбутнього фахівця знаннями відмінностей освітніх систем європейських країн і країн позаєвропейського світу. Тематика навчання у межах цих модулів сформульована з урахуванням вимог Ради Міністрів європейських країн з освіти і охоплює усі основні питання, що були позначені як основні для формування особистості мультикультурного педагога.

В межах модулів за вибором студенти можуть вивчати такі теми: сучасні засоби інформації й комунікації; усне мовлення і комунікація; філософія виховання; «важкі учні»; соціологія і виховання, новітні дослідження у системі виховання тощо, що дає значний простір для вивчення особливостей навчання дітей-мігрантів, які належать до етнічних меншин, і чие культурне походження значно відрізняється від більшості.

Серед дисциплінарних модулів необхідно звернути увагу на наступні: «Еволюція наукових концепцій» (10 годин), що викладається для майбутніх викладачів ліцеїв, і який надає можливість розглядати еволюцію сучасного наукового знання з урахуванням надбань усіх націй і етносів; а також модуль «Сучасні мови та естетичне виховання», що викладається для майбутніх вчителів початкової школи і ліцею, і який також надає викладачу можливість розглядати сучасну мовну і культурну картину світу в усій її різноманітності і відмінностях.

Міждисциплінарні модулі «Роль мови у набутті знань» (20 годин), «Роль засобів масової інформації в освіті» (20 годин), «Виховання і громадянськість» (20 годин) безперечно, надають можливість мультикультурної освіти майбутніх вчителів, забезпечуючи їх широким розумінням поняття громадянства, знанням різних мов і відмінностей світосприйняття, спричинених структурними особливостями мов та культурними відмінностями; усвідомленням того, яким чином засоби масової інформації впливають на створення певного іміджу нації, їх роль у формуванні стереотипів і упереджень. Три останні блоки передбачають самостійний вибір студентів будь-яких курсів, але не менше 30 годин у кожному блоці.

Необхідно також звернути увагу на навчальну дисципліну, яка формує навички самостійного мислення, аналізу, вміння висловлювати власні думки, аргументувати, обґрунтовувати й доводити. Це дисципліна «Філософія та історія освіти», що, зокрема, надає змогу майбутнім вчителям висловлювати власні думки з таких тем: інституція освіти, відповідальність в освіті; а у розділі цього модуля під назвою «Політична філософія» студенти обговорюють поняття школи як суспільної та соціальної інституції; суспільної освіти, громадянства, виховання громадянина; національної освіти; демократизації освіти. У розділі «Філософія знання» розглядаються поняття культури і культур; історія навчальних дисциплін з урахуванням мультикультурного аспекту. Третій розділ «Філософія моралі» зачіпає поняття дитинст-

ва, меншин, прав дитини; влади і відповідальності; професійної етики педагога.

Університетські інститути підготовки вчителів також організують обміни і стажування за кордоном в рамках європейської політики обміну фахівців. Програма «Сократ» надає можливість 3-місячного стажування у будь-якій країні із можливістю відвідати навчання за програмою одного модуля другого циклу. Також студенти і вчителі початкової школи мають можливість короткострокових стажувань (до 3 тижнів) [20].

Університетська підготовка вчителів у Франції пропонує спеціальні курси навчання для тих, хто працює у мультикультурному середовищі.

Сьогодні університет Марселя (Aix-d'Marseille) є учасником програми Erasmus++, і разом із мережею університетів, що входять до Південно-Середньоморського регіону, розробляє програму з інтернаціоналізації вищої освіти. До співпраці залучені університети Франції, Італії, Хорватії, Йорданії, Лівану, Лівії, Іспанії.

Цей університет має програму культурного співробітництва із загальною службою соціальних і культурних процесів, що сприяє участі наукового товариства у культурних і художніх проектах, а також у наукових дослідженнях в усіх сферах: мова і література, мистецтво, економіка і т.д. В університеті пропонується також і програма з міждисциплінарних досліджень.

Університет пропонує програму з іноземних мов та прикладної лінгвістики, а також курс з мов, літератури і цивілізацій регіонів. На факультеті гуманітарних наук та соціології в рамках підготовки магістрів вивчається курс іноземних мов і культури в міжкультурному аспекті; а також курс міжкультурної комунікації. У програмі курсу іноземних мов і культури вивчаються німецька і французька мови, культурна взаємодія і проводяться регіональні й міждисциплінарні дослідження з франко-німецької взаємодії у сфері мистецтва, культури, науки.

Курс з міжнародної і міжкультурної комунікації було запроваджено як інтегровану частину підготовки вчителів з 1985 року, але з 2004 р. він був переформатований у курс з перепідготовки студентів усіх галузей гуманітарних і соціальних наук. Міжкультурна компетентність є прикметою особистості, що готова до роботи у глобалізованому середовищі, в якому різноманітність культур стає серйозною проблемою і перешкодою в міжнародних відносинах для тих, хто не готовий до співпраці з урахуванням культурних і етнічних особливостей. Цей курс пропонує навчання міжкультурному спілкуванню, розвиває навички переговорів та управління і є необхідним для тих, хто спеціалізується на дипломатії, політиці, освітньому менеджменті.

На факультеті освіти цього університету діє магістерська програма з:

а) освіти і навчання (1 і 2 ступенів);

б) освіти, навчання і виховного догляду. Програма діє в рамках міжнародного проекту Erasmus Mundus зі спеціалізацій: «Наука і технології в освіті», «Педагогічна освіта в міжнародному аспекті», що

навчають різноманіттю в освіті, міжкультурній комунікації й способам міжкультурної взаємодії.

Університет бере участь у проекті в рамках програми Жан Моне з міжнародного співробітництва в освіті і співпрацює із Канадою (університет Шербрука), Марокко (Еколь Нормаль з технічної освіти, Рабат), Італією (Університет Неаполя), Ліваном (Університет Каслік), Берегом Слонової Кістки (ENS Абіджан), Сенегалом (Еколь Нормаль з технічної освіти), Габоном тощо (Африканська мережа технічної освіти в педагогічних навчальних закладах). У 2012р. в університеті було створено кафедру науки і технології освіти і підготовки вчителів під егідою ЮНЕСКО.

Університет Марселя співпрацює із міжнародним інститутом досліджень в арабському і мусульманському світі (IREMAN). Він був заснований у 1986 р. і проводить дослідження з соціології та міжкультурної комунікації [21].

В університеті Парижа Іль-де-Франс (Panthéon Sorbonne), у першій світовій школі менеджменту й бізнесу, на факультеті туризму, менеджменту й бізнес-адміністрування вивчається курс крос-культурного менеджменту; проводяться дослідження з мов та культурного різноманіття. Бакалаврська програма з менеджменту пропонує студентам вивчення трьох мов у країнах, мову якої вони вивчають; й інтеркультурного менеджменту. Таким чином відбувається розвиток міжкультурної компетентності й усвідомлюється культурне різноманіття в освіті [22].

5. Результати дослідження

Було проаналізовано навчальні дисципліни програм бакалаврської підготовки вчителів в університетських інститутах підготовки вчителів та магістерської підготовки фахівців університетів Франції з метою виявлення елементів мультикультурної освіти.

Подальшого дослідження заслуговують програми практичної підготовки майбутніх педагогів у Французькій Республіці з метою виявлення елементів організації мультикультурного навчання, які могли б застосовуватися у педагогічній підготовці майбутніх вчителів в Україні, а також практичні матеріали, що застосовуються вчителями на заняттях із різноманітних навчальних дисциплін, з метою виявлення таких методів і прийомів навчання, які вчителі України могли б запозичити для власної успішної діяльності у мультикультурному навчальному середовищі.

6. Висновки

В результаті дослідження виявлено, що одним із напрямів розвитку системи педагогічної освіти у Французькій республіці останнім часом є модернізація освіти педагогів, орієнтована на набуття якостей особистості майбутнього педагога, необхідних йому для роботи у мультикультурному навчальному середовищі. Вища педагогічна школа відходить від принципів академізму і переорієнтується на практичну підготовку з урахуванням процесів інтеграції, диверсифікації, гуманітаризації й соціологізації навчальних курсів з педагогіки й психології.

1. Виявлено, що педагогічна освіта надається у Франції кількома видами навчальних закладів, зокрема університетськими інститутами підготовки вчителів.

2. Розглянуто навчальні курси інститутів та університетів Франції.

3. Виявлено, що в університетських інститутах підготовки вчителів запроваджено декілька курсів, окремі модулі яких концентрують увагу на формуванні навичок міжкультурного спілкування, культурних особливостей й вивченні відмінностей систем освіти окремих європейських країн.

4. В університетах Франції приділяється увага питанню освіти у мультикультурному аспекті, але, здебільшого, це стосується навчання студентів тих спеціальностей, які надалі працюватимуть у системі спеціальної професійної освіти, тобто майбутніх менеджерів, політологів, соціологів тощо, яким необхідні знання міжкультурної комунікації й культурного різноманіття для їх майбутньої професійної діяльності. Необхідно також зауважити, що в усіх країнах, що входять у сферу нашого дослідження, прослідковується така ж тенденція.

Література

1. Система освіти Франції: інформаційно-аналітичний зріз [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pon.org.ua/international/2742-sistema-osviti-franciyi-informacijno-analitichnij.html>
2. Система освіти Франції. Інформаційна довідка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://docs.google.com/viewer?url=https%3A%2F%2Fpon.org.ua%2Fengine%2Fdownload.php%3Fid%3D712%26viewonline%3D1>
3. Loi d'orientation du 10.07.1989 [Text] / P. M. Earley, D. G. Imig, N. M. Michelli (Eds.). – New York: Taylor & Francis Routledge, 2011. – 272 p.
4. Закирьянова, А. Х. Система профессиональной педагогической подготовки учителей массовой школы Франции на рубеже XX-XXI веков [Текст]: дис. ... канд. пед. наук / А. Х. Закирьянова. – Екатеринбург, 2004. – 196 с.
5. Зязюн, І. А. Філософські проблеми гуманізації і гуманітаризації освіти [Текст] / І. А. Зязюн // Педагогіка толерантності. – 2000. – № 3. – С. 58–61.
6. Пуховська, Л. П. Професійний розвиток учителів у світовому та європейському освітньому просторі [Текст] / Л. П. Пуховська // Шлях освіти. – 2008. – № 2. – С. 16–19.
7. Корсак, К. Докторанти в сучасній Франції: кількість і якість [Текст] / К. Корсак // Науковий світ. – 2004. – № 2. – С. 14–15.
8. Журавська, Н. С. Історичні традиції освітньої системи Франції [Текст] / Н. С. Журавська // Нові технології навчання. – 2004. – Вип. 38. – С. 200–210.
9. Зязюн, Л. І. Психолого-педагогічні концепції виховання в системі вищих навчальних закладів Франції [Текст] / Л. І. Зязюн // Вища освіта України. – 2004. – № 2. – С. 98–104.
10. Харченко, Т. Тенденції розвитку педагогічної освіти у Франції в другій половині XX століття [Текст] / Т. Харченко // Шлях освіти. – 2009. – № 1. – С. 15–20.
11. Голотюк, О. В. Підготовка вчителів іноземних мов а університетах Франції [Текст] / О. В. Голотюк. – Херсон, 2009. – 186 с. – Режим доступу: <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/123456789/437/1/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D0%B8%D1%8F.pdf>
12. Минько, В. М. Модернізація змісту середньої освіти у французькій школі [Текст] / В. М. Минько // Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень і перспективи. – 2003. – С. 310–316.
13. Лавриченко, Н. М. Модернізація змісту базової освіти у західноєвропейських країнах [Текст] / Н. М. Лавриченко // Директор школи. – 2004. – № 6 (294). – С. 22–25.
14. Романенко, О. В. Реформування професійної підготовки майбутніх учителів середніх навчальних закладів Франції [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук. / О. В. Романенко. – Луганськ, 2007. – 20 с.
15. Огієнко, О. Професійна підготовка вчителів у Великій Британії, Франції, Канаді, США: подібне та відмінне [Текст] / О. Огієнко // Edukacja zawodowa i ustawiczna. – 2016. – С. 362–374. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/706154/1/%D0%9E%D0%9B%D0%95%D0%9D%D0%90%20%D0%9E%D0%93%D0%86%D0%84%D0%9D%D0%9A%D0%9E%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F.pdf>
16. Blanchard-Laville, C. Développer l'analyse des pratiques professionnelles [Text] / C. Blanchard-Laville, D. Fablet. – Paris: L'Hannattan, Inc., 2000. – 272 p.
17. Лабазина, Л. Н. Современная система профессиональной подготовки учителей во Франции [Текст]: дис. ... канд. пед. наук / Л. Н. Лабазина. – Ярославль, 1999. – 166 с.
18. Негребецкая, Н. В. Основные тенденции развития высшего педагогического образования стран Западной Европы конца 20 в.: На материале Англии, Франции, Германии [Текст]: дис. ... канд. пед. наук / Н. В. Негребецкая. – Белгород, 2005. – 150 с.
19. Дяченко, Л. М. Тенденції професійного розвитку вчителів у країнах Європейського Союзу і Сполучених Штатах Америки [Текст]: монографія / Л. М. Дяченко, М. М. Марусинець, Н. В. Пазюра, Н. О. Постригач, Я. М. Пилинський. – Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2016. – 282 с.
20. Михайлова, М. В. Организация подготовки учителей во Франции [Электронный ресурс] / М. В. Михайлова, И. Ю. Литвинцева // Режим доступа: http://vestnik.yspu.org/releases/obrazovanie_zarubegom/1_2/
21. Aix Marseille Université [Electronoc resource]. – Available at: <https://www.univ-amu.fr/>
22. univ-paris1 [Electronoc resource]. – Available at: <https://www.univ-paris1.fr/international/etudiants-etrangers/bourses/>

*Рекомендовано до публікації д-р пед. наук, професор Тернопільська В. І.
Дата надходження рукопису 10.08.2017*

Ковалинська Інна Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра теорії та історії педагогіки, Київський університет імені Бориса Грінченка, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ Україна, 04053
E-mail: kovalynskainna@gmail.com